Kehittämispäällikkö Tarja Mankkinen

Ekstremismi, radikalisoituminen ja nk. yksinäiset sudet

Kehitys Euroopassa ja Suomessa

Väkivaltaista radikalisoitumista ja ekstremismiä on esiintynyt kautta historian, mutta sen muodostama uhka ihmisille ja yhteiskuntien turvallisuudelle on vaihdellut ajassa. Viime vuosikymmenten aikana Euroopassa on vaikuttanut useita väkivaltaisia ryhmiä, jotka ovat perustelleet toimintaansa aatteilla tai ideologioilla ja tehneet väkivaltaisia tekoja, joista osa on täyttänyt terrorismin tunnusmerkit [1]. Väkivaltainen radikalisoituminen ja ekstremismi on ollut Suomessa viime vuosiin asti varsin vähäistä, ja niitä on tunnistettu huonosti. Tutkijat ovat selittäneet tätä eri syillä, mm. hyvällä koulutusjärjestelmällä, aktiivisella kansalaisjärjestötoiminnalla ja vahvojen johtajien puutteella. Myös ihmisten tietoisuus väkivaltaisesta radikalisoitumisesta ja ekstremismistä on lisääntynyt muun muassa kansainvälisen kehityksen ja nopean tiedonvälityksen johdosta. On hyvin todennäköistä, että Joensuussa 1990-luvulla esiintynyt rasistinen liikehdintä ja väkivalta määriteltäisiin tänä päivänä väkivaltaiseksi ekstremistiseksi toiminnaksi.

Tilanne Euroopassa muuttui 2000-luvulle tultaessa. Syyskuun 2001 terroristi-iskut Yhdysvalloissa muuttivat terrorismitilannetta ja vahvistivat kasvupohjaa väkivaltaiselle radikalisoitumiselle ja ekstremismille myös Euroopan maissa. Yhdysvaltoihin kohdistuneet iskut, Madridin junapommi-iskut 2004 ja Lontoon metroiskut 2005 osoittivat, että terroristien tavoitteena olivat näyttävät teot, joissa menehtyi mahdollisimman paljon siviiliuhreja. Kaksi viimeksi mainittua terroristitekoa osoittivat sen, että varsinaisten iskujen estäminen ei ollut riittävää vaan tuli pyrkiä estämään väkivaltaisen toiminnan kannatuksen ja hyväksynnän lisääntyminen sekä vaikuttaa ryhmien uusien jäsenten rekrytointiin. Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ennalta ehkäisy tuli tärkeäksi osaksi eri maiden politiikkoja ja strategioita.

2000-luvulla väkivaltainen äärioikeisto aktivoitui useissa Euroopan maissa. Väkivaltaisten ekstremististen ryhmien toimintaa ruokki niiden kasvava keskinäinen vastakkainasettelu, jota ISIL (ISIS, Daesh) terroristijärjestö ja sen näkyvä toiminta ja korkeatasoinen propaganda lisäsivät. Suomessa kehitykseen vaikuttivat ensin Suomesta Syyrian ja Irakin taistelualueille matkustaneiden ns. vierastaistelijoiden nostattama julkinen keskustelu ja toiseksi vuoden 2015 turvapaikanhakijoiden määrän merkittävä kasvu. Väkivaltainen äärioikeisto käytti näitä seikkoja hyväkseen hankkiakseen kannatusta ja kannattajia. Väkivaltainen äärivasemmisto ja anarkistit ryhtyivät vastustamaan vihollisina pitämiään väkivaltaisen äärioikeiston kannattajia. Muslimiväestöön kohdistui entistä enemmän ennakkoluuloja ja rasismia ISILin toiminnan johdosta sekä sen vuoksi, että turvapaikanhakijoihin kohdistuvat ennakkoluulot kohdistuivat erittelemättä jo maassa oleviin henkilöihin, joiden etninen tausta poikkesi eurooppalaisesta.

Ensimmäisiä väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ennalta ehkäisyn strategioita oli Britannian ns. Prevent -strategia 2000-luvun puolivälissä. Myös EU valmisteli toimenpiteet radikalisoitumisen ehkäisemiseksi jo 2005. Suomessa sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä keskusteli ensimmäisen kerran vuonna 2008 tarpeesta laatia toimenpiteitä väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisemiseksi. Ensimmäinen väkivaltaisen ekstremismin toimenpideohjelma hyväksyttiin valtioneuvostossa vuonna 2012 osana sisäisen turvallisuuden ohjelmaa ja toinen huhtikuussa 2016. Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisy Suomessa perustuu tiiviiseen yhteistyöhön eri viranomaisten, järjestöjen ja yhteisöjen kesken. Suomessa tehtävää työtä pidetään myös kansainvälisesti hyvänä esimerkkinä siitä, miten ennalta ehkäisy tulisi järjestää ja toteuttaa ja sitä on esitelty eri kansainvälisillä foorumeilla. Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma löytyy sisäministeriön verkkosivulta osoitteesta http://www.intermin.fi/fi/turvallisuus/rikostorjunta/radikalisoituminen. Sivulle on koottu myös muuta asiaan liittyvää tietoa, muun muassa säännöllisesti vuodesta 2013 lähtien julkaistut väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaukset, joissa on kuvattu väkivaltaisen ääriliikkeiden toimintaa ja kehitystä Suomessa.

[1] Terrorismi on aina väkivaltaista ekstremismiä, sillä terrorismissa väkivaltaa perustellaan ideologisilla tai aatemaailmaan liittyvillä syillä. Kaikki ekstremistinen väkivalta ei ole terrorismia, sillä se ei kohdistu valtioon tai kansainväliseen järjestöön.

Postiosoite:
Sisäministeriö
PL 26
00023 Valtioneuvosto

Käyntiosoitteet:
Erottajankatu 2
Helsinki

Puhelin:
Vaihde
0295 480 171
Faksi:
09 1604 4635

Virkasähköpostiosoite:
kirjaamo@intermin.fi
www.intermin.fi

26.7.2016

Väkivaltaisen ekstremismin muodot Suomessa ja arvioita kehityssuunnasta

Väkivaltainen äärioikeisto

Valtaosa äärioikeistolaisista radikaaliryhmistä on rasistiseen skinheadperinteeseen liittyviä pieniä ja paikallisia kerhoja. Väkivaltaisen äärioikeiston merkittävin järjestäytynyt ryhmä on Suomen Vastarintaliike. Se on osa laajempaa pohjoismaista liikettä, ja sen tavoitteena on kansallissosialistinen Suomi ja Pohjola ja se pyrkii kehittymään ruotsalaisen sisarorganisaationsa Svenska Motståndsrörelsenin (SMR) vanavedessä. Ryhmässä on aktiivisia jäseniä alle sata, mutta sillä on arvioitu olevan merkittävä väkivaltapotentiaali. Järjestö järjestää taistelukoulutusta ja muuta toimintaa. Se tiedottaa toiminnastaan netissä osoitteessa http://www.vastarinta.com/. Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin toimenpideohjelmassa on päätetty toimenpiteestä, jonka mukaisesti laaditaan selvitys siitä, miten väkivaltaiset äärioikeistolaiset ryhmät rekrytoivat jäseniä. Eri puolilta saatujen tietojen mukaan mm. rasististen skinhead ryhmien jäsenistä osa jatkaa toimintaansa myös esimerkiksi Suomen vastarintaliikkeessä ja että netti on tärkeä rekrytointikanava. Asiasta tarvitaan kuitenkin laajemmin tietoa. Syksyllä 2015 ilmeni merkkejä myös muista väkivaltaisista äärioikeistolaisista ryhmistä, joista esimerkkinä on Combat 18.

Suomessa islaminvastainen väkivaltainen ääriliikehdintä on ollut tähän asti varsin vähäistä. Euroopassa on useita väkivaltaisia äärioikeistolaisia ryhmiä, joiden keskeinen tavoite on toiminta muslimeja ja islamia vastaan. Esimerkkinä tästä on English Defence League, joka yritti käynnistää toimintaansa myös Suomessa (Finnish Defence League) ilman merkittävää menestystä.

Turvapaikanhakijatilanteen kehittyminen, ISILin toiminta, sen taktiikan muutos uudessa tilanteessa ja mahdolliset terroristi-iskut Euroopassa sekä taloudellisen tilanteen ml. työttömyyden kehitys ovat esimerkkejä seikoista, jotka vaikuttavat väkivaltaisen äärioikeiston kannatuspohjan kehittymiseen. Haasteena on myös tavallisen järjestötoiminnan ja väkivaltaisen ääriliikehdinnän rajamailla tapahtuva toiminta, joka vetoaa ihmisten huoliin ja pelonaiheisiin usein väkivaltaisella retoriikalla ja vihanlietsonnalla. Tämä voi madaltaa kynnystä tukea väkivaltaisten ääriliikkeiden toimintaa.

Väkivaltainen äärivasemmisto ja radikaali vaihtoehtoliikehdintä

Väkivaltaiset anarkistit pyrkivät ajoittain väkivaltaisiin yhteenottoihin äärioikeiston ja erityisesti uusnatsien kanssa. Viime vuosien aikana on tullut ilmi muutamia ennakkoon suunniteltuja tai spontaanisti alkunsa saaneita yhteenottoja ja välikohtauksia. Anarkistit saattavat tietoisesti pyrkiä tilanteisiin, jossa vastakkainasettelu heidän ja viranomaisten välillä kärjistyy. Toiminnan tavoitteena on saada väkivallan käyttö näyttämään oikeutetulta. Anarkistit ovat viimeisen vuoden aikana osallistuneet rasisminvastaisiin mielenosoituksiin, joita on järjestetty vastareaktiona maahanmuuttovastaisille protesteille. Anarkistien toimintaan voi tutustua esimerkiksi osoitteessa https://takku.net/tag/index.php/varisverkosto.

Pyhäjoelle suunniteltu uusi ydinvoimala on aktivoinut radikaalia ympäristöaktivismia ja ydinvoiman vastaista laitonta suoraa toimintaa. Keväällä 2016 Pyhäjoen ydinvoimalatyömaalla otettiin kiinni useita ympäristöaktivisteja. Toiminnassa on ilmennyt ekstremistisiä piirteitä ja aktivistien käyttämän väkivallan määrä on lisääntynyt.

Väkivaltaisen äärivasemmiston toimintaan vaikuttaa väkivaltaisen äärioikeiston kehitys. Mikäli tämä lisääntyy ja kehittyy entistä näyttävämmäksi, voi väkivaltaisen äärivasemmiston toiminta lisääntyä samassa tahdissa. Ennalta ehkäisyn ja toimintaan puuttumisen kannalta on haasteellista, että väkivaltaisen äärivasemmiston kannattajien taustat ovat hyvin erilaisia. Anarkismi tarkoittaa perinteisesti hierarkisten järjestelmien vastustamista ja yksilönvapauden korostamista, ja tämä vaikuttaa myös siihen, miten toiminta on järjestetty.

Uskonnolla perusteltu väkivaltainen ekstremismi

Uskonnolla perusteltu väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen liittyy tällä hetkellä erityisesti ISILin toimintaan ja Syyrian ja Irakin konfliktiin. Euroopassa uskonnolla perustellun väkivaltaisen ekstremismin ennalta ehkäisy on keskeistä, ja tavoitteena on estää yksilöiden matkustaminen Syyrian ja Irakin konfliktialueille tai ISILin toiminnan ja tavoitteiden tukeminen heidän omissa maissaan, joka voi äärimmillään johtaa jopa terroristisiin tekoihin.

Suomessa uskonnolla perusteltua väkivaltaa kannattavien henkilöiden suhteellinen määrä heijastelee Suomessa asuvien Lähi-idästä ja Pohjois- sekä Itä-Afrikasta lähtöisin olevien maahanmuuttajaryhmien kokoa. Myös pieni osa kantaväestöön kuuluvista muslimikäännynnäisistä on väkivaltaisesti radikalisoituneita. Suomesta on matkustanut Irakin ja Syyrian taistelualueille yli 70 viranomaisten identifioimaa henkilöä, josta noin 20 on palannut Suomeen. Suojelupoliisin mukaan Suomessa on noin 300 henkilöä, joilla on kytköksiä terroristiseen toimintaan tai henkilöihin. Terrorismia lievempi, uskonnolla perusteltu väkivaltarikollisuus ei ole huomattavan yleistä väkivaltaisen jihadismin kannattajien joukossa, eikä ilmiö siten näy arkipäivän elämässä samalla tavalla kuin esimerkiksi väkivaltaisen äärioikeiston tai vasemmiston toiminta.

Uskonnolla perustellun väkivaltaisen ekstremismin kehityksen kannalta keskeistä on Syyrian ja Irakin tilanteen kehitys ja ISILin toiminnan tulevaisuus, strategia ja taktiikka, jonka se omaksuu Euroopassa. Tämä vaikuttaa siihen, pystyykö se myös jatkossa tarjoamaan houkuttelevan vaihtoehdon suhteessa hyvin pienelle joukolle eurooppalaisia. ISILin riveihin on matkustanut suuri määrä henkilöitä eri Euroopan maista, ja näistä ainakin osa tulee palaamaan omiin maihinsa. Euroopan eri maissa suunnitellaan toimia, joilla mahdollisimman moni palaajista saadaan integroitua yhteiskuntaan riippumatta siitä, voidaanko heidät tuomita vankeusrangaistuksiin teoista, joita he ovat tehneet taistelualueilla. Tärkeitä kehitykseen vaikuttavia seikkoja ovat islamofobian, rasismin, syrjinnän ja vihapuheen lisääntyminen. Taloudellisen tilanteen kehityksellä ja esimerkiksi nuorisotyöttömyyden määrällä on myös vaikutuksia siihen, miten uskonnolla perustellun väkivaltainen ekstremismi ja siihen liittyvä propaganda saavat kannatusta länsimaissa.

Yksittäiset toimijat eli ns. yksinäiset sudet

Yksittäisellä toimijalla tarkoitetaan henkilöä, joka voi toteuttaa terrori-iskun tai muun laajamittaisen tai yhteiskunnallisesti merkittävän joukkosurman tai väkivallanteon itsenäisesti näennäisesti yksin, ilman minkään näkyvän ryhmän tai järjestön tukea. Tutkimusten mukaan yksittäiset toimijat toimivat kuitenkin varsin harvoin täysin yksin, sillä internetillä on usein merkittävä rooli yksittäisten toimijoiden radikalisoitumisessa. Netin kautta yksittäiset toimijat ovat yhteydessä muihin samalla tavalla ajatteleviin, joilta he saavat kannustusta suunnitelmilleen. Virtuaaliset yhteisöt voivat edistää yksilön radikalisoitumista, kun uhoavaksi ja provosoivaksi tarkoitettu retoriikka vakuuttaa ja rohkaisee yksilöä toimimaan sen mukaisesti. Sosiaalisessa mediassa leviävä viha- ja väkivaltapuhe voivat yllyttää erityisesti henkisesti tasapainottoman henkilöt ryhtymään väkivaltaiseen tekoon.

Yksittäiset toimijat on tunnistettu yhdeksi suurimmista uhkista eri Euroopan maissa. Yksittäiset toimijat ovat toteuttaneet Ranskassa ja Saksassa väkivaltaisia tekoja, joiden jälkeen ISIL näkyvästi julistanut julkisuudessa, että kyseiset henkilöt ovat heidän kannattajiaan. Tavoitteena on lisätä ihmisten pelkoa ISILiä kohtaan ja lisätä vastakkainasettelua väestön keskuudessa. Suomessa tapahtuneet koulusurmat vuosina 2007 ja 2008 on arvioitu yksinäisten toimijoiden teoiksi, joihin verkossa käydyt keskustelut ja samanmielisten tuki vaikuttivat. Suomessa on tunnistettu joitakin potentiaalisia yksinäisiä toimijoita, jotka ovat aiemmalla toiminnallaan, puheillaan tai kirjoituksillaan osoittaneet valmiutta, kiinnostusta tai suuntautuneisuutta yhteiskunnallisesti merkittävään väkivallantekoon. Tällaisen taustalla vaikuttavat esimerkiksi äärioikeistolaiset tai muut vihaideologiat, viha, kosto ja katkeruus yhteiskuntaa, poliitikkoja tai virkamiehiä kohtaan, yleinen ihmisviha sekä psykopatologinen taipumus väkivaltaan. Vuonna 2015 poliisin tutkittavana oli kolme sellaista törkeään henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua, joissa rikosilmoitustiedot viittaavat yksinäisen toimijan muodostamaan uhkaan. Yhden tapauksen oikeuskäsittely on kuluvan vuoden aikana.

Yksittäisten toimijoiden paljastamisen ja tekojen ennalta ehkäisyn kannalta keskeisiä ovat yleisöltä tulevat vihjeet. Esimerkiksi Helsingin yliopistoon kohdistunut suunnitelma paljastettiin yleisöltä tulleen vihjeen avulla. Toinen tärkeä seikka on viranomaisten mahdollisuudet puuttua toimintaan siinä vaiheessa, kun se voidaan ennalta ehkäistä. Näiden henkilöiden toimintaan on poliisin usein vaikea puuttua, sillä se ei täytä rikoksen suunnittelun tai valmistelun tunnusmerkistöä. Poliisin kokemuksen mukaan varsinkin vakavien koulusurmaa tai joukkosurmaa suunnittelevien kohdalla ongelmana on myös se, että terveysviranomaiset eivät kykene tunnistamaan henkilössä mielenterveyslain mukaisia oireita tai niiden tunnistaminen on hyvin kiistanalaista. Sisäministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö selvittävät parhaillaan, miten tunnistetut ongelmat voidaan ratkaista. Käytännön tilanteiden ratkaisemista varten poliisi on perustanut Poliisin valtakunnalliset uhkat -toiminnon Keskusrikospoliisin yhteyteen. Toiminto kehittää ja kouluttaa uhka-arvion ja siihen liittyvien välineiden käyttämisessä, tekee tarvittaessa uhka-arvioita sekä huolehtii tarvittavasta sidosryhmäyhteistyöstä. Jokaiselle poliisilaitokselle on nimetty tehtävään koulutettu henkilö, joka toimii yhteyshenkilönä ja käyttää uhka-arvoin tekemiseen tarvittavaa seulontatyökalua.